

## Тема. Екологічне право

**Основні поняття:** екологічне право, джерела екологічного права, природні ресурси, екологічна безпека, Червона книга України

**Епіграф:** Все, на що людина має право, дозволено, але не на все, що дозволено, вона має право. (М. М. Коркунов)

Протягом останнього десятиліття в Україні відбувається процес формування системи екологічного законодавства. За цей період прийнято низку основних нормативно-правових актів, які регулюють майже всі аспекти охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів. Правові засади екологічної політики закладено в Конституції України, яка визначає обов'язком держави забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України, а також гарантує громадянам право на безпечне життя і здоров'я. Підґрунтям екологічних правовідносин виступають норми екологічного законодавства, які регулюють Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також розроблені відповідно до нього Земельний, Водний, Лісовий кодекси, Кодекс про надра та низка інших Законів і підзаконних нормативних актів. Проте декларативний характер окремих норм, відсилання до підзаконних актів свідчать про потребу подальшого розвитку і вдосконалення даного законодавства.

Необхідно зазначити, що деякі з екологічних прав, які знайшли своє закріплення в законодавстві, за своєю природою належать саме до природних прав людини. Це — право на життя; право на безпечне для життя та здоров'я довкілля; право на відновлення психофізіологічних живих сил організму шляхом взаємодії з природою; право на задоволення матеріальних та духовних інтересів шляхом використання як окремих елементів, їх комплексів, так і всієї екосистеми в цілому. Таким чином, із змісту природних екологічних прав також можна виділити основні первинні еколого-правові ідеї усієї галузі права.

Ст. 4 Закону України про охорону навколишнього середовища говорить про право власності на природні ресурси.

«Природні ресурси України є власністю народу України, який має право на володіння, використання та розпорядження природними багатствами республіки.

У державній власності перебувають всі землі України, за винятком земель, переданих у колективну і приватну власність.

Повновладдя народу України в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів реалізується на основі Конституції України як безпосередньо, шляхом проведення референдумів, так і через республіканські органи державної влади відповідно до законодавства України.

Від імені народу України право розпоряджатися природними ресурсами здійснює Верховна Рада України. Об'єктом права власності на природні ресурси є власне природні ресурси, тобто земельні надра та багатства.

Державне управління у сфері використання навколишнього природного середовища здійснюється суб'єктами права власності на природні ресурси, зокрема Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою та Урядом Автономної Республіки

Крим, місцевими Радами народних депутатів та виконавчими органами, а також спеціально уповноваженими на те державними органами і громадськими організаціями. Кожний із зазначених органів здійснює управління в межах своєї компетенції та притаманними йому методами.

Вищі органи державної влади й управління приймають закони, постанови, інші правові акти, спрямовані на забезпечення раціонального використання природних ресурсів».

Екологічна безпека — це такий стан навколишнього природного середовища, за якого вживаються запобіжні заходи щодо уникнення ризику погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Гарантіями екологічної безпеки для громадян України є широкий комплекс взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, виховних, правових та інших заходів.

**Першочерговими заходами в досягненні екологічної безпеки є:**

- а) зменшення до мінімуму рівня радіаційного забруднення;
- б) захист і збереження від забруднення, виснаження й раціонального використання земельних ресурсів;
- в) захист від забруднення повітряного басейну;
- г) захист від забруднення, засмічення й виснаження вод, у тому числі підземних;
- д) захист і відтворення лісів;
- е) піднесення екологічного значення природнозаповідного фонду; є) знешкодження, утилізація й поховання промислових, побутових відходів;
- ж) розвиток системи екологічної освіти й виховання.

Важливою гарантією екологічної безпеки є додержання екологічних вимог у промисловості, будівництві, на транспорті, у сільському господарстві, при проведенні наукових досліджень, а також при розміщенні й розвитку населених пунктів.

Підприємства, установи й організації, діяльність яких пов'язана зі шкідливим впливом на навколишнє природне середовище, незалежно від часу введення їх у дію, мають бути обладнані спорудами, обладнанням і пристроями для очищення викидів і скидів або їх знешкодження, зменшення впливу шкідливих факторів, а також приладами контролю за кількістю і складом забруднюючих речовин та за характеристиками шкідливих факторів.

Забороняється введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, на яких не забезпечено в повному обсязі дотримання всіх екологічних вимог і не вжито заходів, передбачених у проектах на будівництво та реконструкцію.

Підприємства, установи, організації та громадяни мають вживати ефективних заходів щодо зменшення обсягів утворення, знешкодження, переробки, безпечного складування та поховання побутових та інших відходів. Складання, зберігання або розміщення відходів дозволяється за наявності спеціального дозволу на визначених місцевими Радами народних депутатів територіях, у межах визначених ними лімітів з додержанням санітарних

і екологічних норм та способом, який забезпечував би можливість їх подальшого господарського використання, безпеку для навколишнього природного середовища та здоров'я людей.

Певні екологічні вимоги встановлено і для транспортних засобів. Підприємства, установи та організації, що здійснюють проектування, виробництво, експлуатацію та обслуговування автомобілів, літаків, суден, інших засобів для пересування, виробництва і постачання пального, зобов'язані розробляти заходи і щодо зниження токсичності та знешкодження речовин, що містяться у викидах і скидах транспортних засобів. Необхідно переходити на менш токсичні види енергії й палива, дотримуючись режиму експлуатації транспортних засобів, уживати інших заходів, спрямованих на запобігання й зменшення шкідливих викидів в навколишнє природне середовище.

Виробництво й експлуатація транспортних та інших засобів для пересування, у викидах і скидах яких вміст забруднюючих речовин перевищує встановлені нормативи, не допускається.

На особливу увагу заслуговує додержання екологічних вимог у сільському господарстві. Перехід на промислові технології вирощування сільськогосподарських культур зумовив широке використання хімічних засобів боротьби зі шкідниками, хворобами рослин і бур'янами. Суть хімічного методу боротьби полягає в тому, що проти шкідливих організмів застосовують різні хімічні речовини, так звані пестициди.

У зв'язку з постійним розширенням асортименту, збільшенням кількості пестицидів, що використовуються у боротьбі зі шкідливими для рослин організмами, виникає небезпека забруднення навколишнього природного середовища, передусім земель. До організму людини пестициди можуть потрапляти через органи дихання, травлення, шкіряний покрив. І це треба мати на увазі тим, хто їх використовує: на сільськогосподарські угіддя, навколишнє середовище в цілому впливають і мінеральні добрива, особливо в разі тривалого їх внесення у ґрунт великими дозами. Нерідко негативні наслідки від використання мінеральних добрив обумовлені не власне добривами, а тими помилками, які допускаються в технологіях їх виробництва, зберігання, транспортування й застосування.

Особливо небезпечними є недбалість і неграмотність під час зберігання й застосування мінеральних добрив й отрутохімікатів. Досить часто ці засоби зберігаються в непристосованих приміщеннях або ще гірше — просто неба. Під час злив та дощів вони потрапляють до річок і озер, їх розносить вітер, що призводить до забруднення ґрунтів, вод, атмосферного повітря і, як наслідок, — до погіршення стану здоров'я людей.

Для запобігання цим явищам необхідно, щоб на повну потужність запрацював Закон України «Про пестициди й агрохімікати» від 2 березня 1995 р., який регулює правові відносини, пов'язані із безпечним для здоров'я людини і навколишнього природного середовища застосуванням пестицидів та агрохімікатів.

Вимоги до охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання й відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки обов'язково повинні враховуватися при проведенні фундаментальних та прикладних наукових, науково-дослідницьких і дослідницько-конструкторських робіт.

Забороняється впровадження відкриттів, винаходів, застосування нової техніки, імпортного устаткування, технологічних систем, якщо вони не відповідають вимогам екологічної безпеки.

У разі порушення установлених вимог така діяльність призупиняється уповноваженими на те державними органами, а винні особи притягуються до відповідальності.

Екологічні вимоги передбачені і для розміщення та розвитку населених пунктів.

Планування, розміщення, забудова і розвиток населених пунктів здійснюються за рішенням місцевих Рад народних депутатів з урахуванням екологічної місткості територій, додержанням вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

У разі використання природних ресурсів необхідно дотримуватися таких екологічних вимог:

- а) раціонально й економно використовувати природні ресурси на основі широкого застосування новітніх технологій;
- б) вживати заходів щодо запобігання псуванню, забрудненню, виснаженню природних ресурсів, негативному впливу на стан навколишнього природного середовища;
- в) вживати заходів щодо відтворення відновлювальних природних ресурсів.

Написати екологічний проект «Як зберегти природу?».

[nika.grom5@gmail.com](mailto:nika.grom5@gmail.com)